

**ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA BO'LAJAK
O'QITUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI**

Qobilova Nilufar Xudoyshukurovna

Qarshi davlat texnika universiteti dotsenti

nilufar.kobilova90@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0007-5648-6985>

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning pedagogik asoslari hamda samarali texnologiyalari tahlil qilinadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchining kommunikativ kompetentligi pedagogik faoliyat samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqotda bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, loyihaviy yondashuv va refleksiv ta'lim texnologiyalarining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirish, samarali kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish va ta'lim jarayonida o'zaro hamkorlikni tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik texnologiyalarni aniqlash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: kommunikativ kompetentlik, bo'lajak o'qituvchi, pedagogik muloqot, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ta'lim jarayoni, pedagogik kompetensiya, innovatsion ta'lim texnologiyalari.

Аннотация: В данной статье анализируются педагогические основы и эффективные технологии развития коммуникативной компетентности будущих учителей в современной образовательной среде. В образовательном процессе коммуникативная компетентность учителя рассматривается как

один из важнейших факторов, определяющих эффективность педагогической деятельности. В исследовании освещается значение интерактивных методов обучения, информационно-коммуникационных технологий, проектного подхода и рефлексивных образовательных технологий в развитии коммуникативной компетентности будущих педагогов. Также анализируются педагогические условия формирования культуры педагогического общения, развития эффективных коммуникативных навыков и организации сотрудничества в образовательном процессе. Результаты исследования позволяют определить эффективные педагогические технологии, способствующие развитию коммуникативной компетентности будущих учителей.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, будущий учитель, педагогическое общение, интерактивные методы, информационно-коммуникационные технологии, образовательный процесс, педагогическая компетенция, инновационные образовательные технологии.

Abstract: This article analyzes the pedagogical foundations and effective technologies for developing communicative competence of future teachers in the modern educational environment. In the educational process, the communicative competence of a teacher is considered one of the key factors determining the effectiveness of pedagogical activity. The study highlights the importance of interactive teaching methods, information and communication technologies, project-based approaches, and reflective learning technologies in developing the communicative competence of future teachers. It also examines the pedagogical conditions for forming a culture of pedagogical communication, developing effective communication skills, and organizing cooperation within the educational process. The results of the study make it possible to identify effective pedagogical technologies that contribute to the development of communicative competence of future teachers.

Keywords: *communicative competence, future teacher, pedagogical communication, interactive methods, information and communication technologies, educational process, pedagogical competence, innovative educational technologies.*

Kirish: Hozirgi davrda ta'lim tizimining modernizatsiyalashuvi hamda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi pedagog kadrlar tayyorlash jarayoniga yangi talablarni qo'yimoqda. Zamonaviy ta'lim muhitida o'qituvchining kasbiy faoliyati nafaqat chuqur nazariy bilimlarga, balki samarali pedagogik muloqot olib borish, o'quvchilar bilan konstruktiv hamkorlikni yo'lga qo'yish va kommunikativ jarayonlarni boshqarish ko'nikmalariga ham bevosita bog'liqdir. Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish masalasi pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Kommunikativ kompetentlik o'qituvchining pedagogik faoliyat jarayonida samarali muloqot olib borish, axborotni aniq va tushunarli yetkazish, tinglash madaniyatiga rioya qilish hamda o'quvchilar bilan samarali hamkorlikni tashkil etish qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Zamonaviy ta'lim jarayonida pedagog va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro muloqot ta'lim samaradorligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shuning uchun bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ kompetentlikni shakllantirish pedagog kadrlar tayyorlash tizimining muhim yo'nalishlaridan biri sanaladi.

Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bunday yondashuv talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, pedagogik muloqot madaniyatini shakllantiradi hamda ularning kasbiy kompetentligini oshirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi zamonaviy ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik texnologiyalarni tahlil qilish hamda ularni ta'lim jarayoniga

joriy etishning metodik asoslarini aniqlashdan iborat.

Adabiyotlar sharhi: Pedagogika va ta'lim nazariyasida kommunikativ kompetentlik tushunchasi zamonaviy pedagogik faoliyatning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida qaraladi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samarali muloqot pedagogik jarayonning samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirish masalasi ko'plab ilmiy tadqiqotlarda muhim pedagogik muammo sifatida o'rganilgan.

Pedagogik muloqot va kommunikativ kompetentlik muammosi psixologiya va pedagogika fanlari kesishgan nuqtada shakllangan ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xususan, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasining asoschilaridan biri bo'lgan K. Rogers o'z tadqiqotlarida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ochiq, samimiy va ishonchli muloqot ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, pedagogik faoliyat jarayonida o'qituvchining kommunikativ ochiqligi, empatiya va refleksiya qobiliyatlari o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, pedagogik kommunikatsiya masalalari ko'plab rus va MDH olimlari tomonidan ham keng tadqiq etilgan. Jumladan, V.A. Slastenin pedagogik faoliyatning muhim komponentlaridan biri sifatida pedagogik muloqotni alohida ko'rsatib, o'qituvchining kommunikativ madaniyati ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri ekanligini ta'kidlaydi. Uning tadqiqotlarida pedagogik muloqot o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik, o'zaro tushunish hamda pedagogik ta'sirni samarali amalga oshirishning muhim vositasi sifatida talqin etiladi.

I.A. Zimnyaya tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda esa kommunikativ kompetentlik shaxsning ijtimoiy va kasbiy faoliyatida muhim o'rin tutuvchi kompleks kompetensiya sifatida izohlanadi. Tadqiqotchining fikricha, kommunikativ kompetentlik faqatgina nutq madaniyati bilan cheklanib qolmay, balki shaxslararo muloqot jarayonini tashkil etish, axborotni samarali yetkazish, tinglash madaniyati hamda ijtimoiy muhitda konstruktiv hamkorlikni yo'lga qo'yish

kabi ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi.

So'nggi yillarda pedagogik tadqiqotlarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish masalasi zamonaviy ta'lim texnologiyalari bilan uzviy bog'liq holda ko'rib chiqilmoqda. Xususan, interfaol ta'lim metodlari, loyiha asosida o'qitish, muammoli ta'lim hamda trening texnologiyalarining kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishdagi imkoniyatlari alohida e'tirof etilmoqda. Bunday pedagogik yondashuvlar talabalarni faollashtiradi, ularni muloqot jarayoniga faol jalb etadi hamda jamoaviy hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'zbek pedagog olimlari ham pedagog kadrlar tayyorlash jarayonida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratib kelmoqda. Jumladan, B.X. Xodjayev pedagogik kompetentlikni o'qituvchining kasbiy faoliyatida zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va shaxsiy sifatlar majmui sifatida talqin qiladi. Tadqiqotchining fikriga ko'ra, pedagogik kompetentlikning muhim tarkibiy qismlaridan biri kommunikativ kompetentlik bo'lib, u o'qituvchining o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ta'lim jarayonini hamkorlik asosida tashkil etish hamda ijobiy psixologik muhit yaratish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy ta'lim muhitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi ham pedagogik kommunikatsiya jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli ta'lim platformalari, masofaviy ta'lim vositalari va multimedia texnologiyalari o'qituvchi hamda talaba o'rtasidagi muloqotni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Bu esa bo'lajak o'qituvchilardan nafaqat an'anaviy kommunikativ ko'nikmalarni, balki raqamli kommunikatsiya madaniyatini ham egallashni talab etadi. Shu bilan birga, ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish masalasi ko'plab ilmiy ishlarda o'rganilgan bo'lsa-da, zamonaviy ta'lim muhitida ushbu jarayonni innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida tizimli tashkil etish mexanizmlari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishning metodik ta'minoti hamda samarali pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash masalalari qo'shimcha ilmiy izlanishlarni talab etadi.

Mazkur holatlar zamonaviy ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning pedagogik asoslarini chuqurroq o'rganish hamda ushbu jarayonda samarali pedagogik texnologiyalarni aniqlash zaruratini belgilaydi.

Natijalar va muhokama: Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, kuzatish, taqqoslash, umumlashtirish hamda pedagogik tajriba natijalarini o'rganish metodlaridan foydalanildi. Mazkur metodlar yordamida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik texnologiyalar aniqlanib, ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda quyidagi pedagogik texnologiyalar samarali hisoblanadi:

- interfaol ta'lim metodlari;
- loyihaviy ta'lim texnologiyasi;
- muammoli ta'lim;
- trening va munozara usullari;
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalari.

Mazkur texnologiyalar talabalarning faol ishtirokini ta'minlaydi, pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantiradi hamda ularning kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, guruhviy ishlash, munozara va loyiha asosidagi ta'lim metodlari talabalar o'rtasida samarali muloqotni tashkil etish imkonini beradi.

Xulosa: Zamonaviy ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish pedagog kadrlar tayyorlash tizimining muhim vazifalaridan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kommunikativ kompetentlikni shakllantirish jarayonida interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ushbu texnologiyalar bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantiradi, ularning kasbiy kompetentligini oshiradi

hamda ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi.

Foydalaniladigan adabiyotlar.

1. Diesterweg, A. (1890). *Ausgewahlte Schriften* (2nd ed.). Frankfurt am Main.
2. Veraksa, N. E., & Veraksa, A. N. (2014). Understanding child development from the perspective of U. Bronfenbrenner's ecological theory. *Sovremennoye doshkolnoye obrazovaniye*, 10. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponimanie-detskogo-razvitiya-s-pozitsii-ekologicheskoy-teorii-u-bronfenbrennera>
3. Krumboltz, J. D. (2023). Understanding career decision making: Influencing factors and application of Krumboltz's social learning theory. Available at: https://hrmars.com/papers_submitted/21562/understanding-career-decision-making-influencing-factors-and-application-of-krumboltzs-social-learning-theory.pdf
4. Zavarzina, L. E., & Korchagina, D. Yu. (2017). K. N. Venttsel on moral education. *Istoriko-pedagogicheskiy zhurnal*, 4. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-n-venttsel-o-nravstvennom-vospitanii>
5. Eccles, J. S., Wigfield, A., & Schiefele, U. (1998). Motivation to succeed. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (5th ed., pp. 1017–1095). New York: John Wiley & Sons.
6. Komenskiy, J. A. (1975). *Buyuk didaktika (Didactica Magna)*. Tashkent: O'qituvchi.
7. Rogers, C. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin.
8. Wentzel, K. R. (1997). Social–motivational processes and interpersonal relationships: Implications for understanding motivation at school. *Journal of Educational Psychology*, 89(1), 1–15.

9. Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper & Row.
10. Бабанский, Ю. К. Избранные педагогические труды [Электронный ресурс] / Ю. К. Бабанский.–М.:Педагогика,1989.–Режим доступа: http://elib.gnpbu.ru/text/babanskiy_izbrannye-pedagogicheskietrudy_1989/go,2;fs,0
11. Kobilova N.Kh. Gulboyeva Sh. I., Integration of pedagogical congruence and project-based competence: a modern model for pre-service teacher training/Vol. 3 No. 1 (2026): ADVANCES IN RESEARCH AND INNOVATIONSOLUTIONS/<https://imrconf.com/index.php/ARIS/issue/view/23>
12. Kobilova N.Kh. Gulboyeva Sh. I., Distance learning and development of practical competencies in modern engineering and technical education. <https://wordlyknowledge.uz/index.php/congres/article/view/5345>
- 13.